

HISTORIJSKA GRAĐA

UDK: 930.25 (497.6) “1395”
Historijska građa

TRAGOM POVELJE BOSANSKOG KRALJA DABIŠE KĆERI STANI OD 26. APRILA 1395. GODINE

Adis Zilić

Fakultet humanističkih nauka, Mostar, Bosna i Hercegovina

Apstrakt: Na osnovu dokumentacije Arhiva Bosne i Hercegovine u Sarajevu o restituciji arhivske građe između Austrije i Jugoslavije prilog pokazuje kako je nakon dugotrajnih pregovora Povelja bosanskog kralja Dabiše kćeri Stani iz 1395. godine dospjela u Bosnu i Hercegovinu.

Ključne riječi: Bosanski kralj Dabiša, arhivistika, arhivska građa, restitucija.

Abstract: This paper shows how, after lengthy negotiations, Bosnian King Dabiša's 1395 Charter made present to his daughter Stana arrived to Bosnia and Herzegovina. The documentation which is the basis for this research i.e. records on restitution between Austria and Yugoslavia is held by the Archives of Bosnia and Herzegovina in Sarajevo.

Key words: Bosnian King Dabiša, archive administration, archival units, restitution.

Sa Dabišinom poveljom, kojom kralj daruje 26. IV 1395. svojoj kćeri Stani i zetu Jurju Radivojeviću selo Veljake u Humskoj zemlji, naučna javnost upoznala se na samom početku XIX stoljeća, kada tek započinje sistematski i ozbiljniji pristup izdavanju srednjovjekovnih dokumenata i u širem, evropskom kontekstu. Prve savjesno i stručno objavljene povelje bile su upravo dvije bosanske povelje kralja Dabiše. Jedna od njih je i Dabišina darovnica kćeri Stani. Njen original čuvao se u pri-

vatnim rukama, da bi potom dospio u bečki Haus-Hof und Staatsarchiv prije septembra 1815, kada je isprava prvi put objavljena (*Новине сервске изъ царствѣющаго града Виенне отъ петка 3-га септембра 1815.*) pod naslovom *Слѣдѣице книжественне*. Primjerak novina tog dana nosi br. 195. Povelja je objavljena na četvrtoj strani bez potpisa izdavača. Slovački slavist Pavao Josip Šafarik tvrdio je da je povelju tom prilikom objavio Dimitrije Davidović.¹ Kasnije je objavljena u više navrata.²

U literaturi već postoji detaljan opis Dabišine povelje, tj. njena paleografska i diplomatska analiza.³ Stoga je predmet našeg interesovanja prvenstveno put kroz koji je ovaj dokument prošao do svoje konačne destinacije. Značaj povelje je utoliko veći što je riječ o jednom od rijetkih srednjovjekovnih arhivskih dokumenata koji se nalaze u Bosni i Hercegovini, i to u relativnoj blizini mjesta nastanka. Dokument je nastao u bosanskoj dvorskoj kancelariji u Sutjesci, a čuva se u Zemaljskom muzeju u Sarajevu. Tu se, pored navedene, nalaze još dvije originalne srednjovjekovne povelje: Povelja Tvrtka I Kotromanića od 12. III 1380, kojom daruje Hrvoju Vukčiću Hrvatiniću posjede u župi Lašvi, sela Trboušu, Lupnicu i Bjelu,⁴ te Darovnica Stjepana

¹ O tome u: Александар Соловјев, *Властеоске повеље босанских владара*, Историско-правни зборник 1, Сарајево, 1949, 83-85. Gregor Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjega vijeka (Dopuna)*, Glasnik Zemaljskog muzeja, Nova serija, knj. X, Istorija i etnografija, Sarajevo, 1955, 137-138.

² Franz Miklosich, *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae Bosnae Ragusii*, Graz, 1864, 224-225. Eusebius Fermendžin, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752*, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium, vol. XXIII, Zagrabiae, 1892, 56-57. Skraćena verzija u: Стојан Новаковић, *Законски споменици српских држава Средњег века*, Српска краљевска академија, Београд, 1912, 317-318.

³ Analiza dokumenta u: Čremošnik, *Povelje*, 138-140. Срђан Рудић, *Повеља краља Стефана Дабаше кћерци Стани. 1395, април 26.*, Стари Српски Архив, књ. 4, Споменица професора Милоша Благојевића, Београд, Бања Лука, Српско Сарајево, Ваљево, Чачак, 2005, 173-192.

⁴ Povelja je objavljena i analizirana u: Људевит Талоци, *Како и када је Хрвоје постао велики војвода босански?*, Гласник Земаљског музеја, Сарајево, април-јуни 1897, 183-191; Isti, *Wie und wann wurde Hervoja Grossvojevode von Bosnien?*, Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Herzegovina, knj. VI, Wien, 1899, 284-290. Раде Михаљчић, *Повеља краља Стефана Твртка I Котроманића кнезу и војводи Хрвоју Вукчићу Хрватинићу. 1380, март 12.*, Стари српски архив, књ. I, Београд, Бања Лука, Ваљево 2002, 117-129.

Tomaša sinovima Ivanca Jurčinića: Pavlu, Matiji i Jurju od 19. II 1450. godine, kojom im daruje u baštinu sela Vlasinje Donje i Gornje u Jajačkom kotaru.⁵

Tvrtkova povelja se prva našla u kolekciji Zemaljskog muzeja. Zalaganjem austrougarskih vlasti ustupljena je ovoj instituciji 1897. godine, kada je sporazumno prenesena iz Nacionalnog muzeja u Budimpešti.⁶ Zavedena je u Inventar srednjovjekovne zbirke u Arheološkom odjeljenju Muzeja, pod brojem 5779. Danas je izložena u sef-sobi zajedno sa druge dvije povelje.

Kada su o Tomaševoj povelji braći Jurčinićima pisali Vid Vuletić Vukasović i Petar Kajer, iznijeli su konstataciju da ju je pronašao pop Kajer u Šibeniku, među 86 pergamena, te da se ne zna kako se Tomaševa listina našla na tom mjestu. Također su primijetili da povelja nije objavljivana do tada. Ponovo je "senzacionalno" otkrivena 1961. u sefu Narodne banke u Sarajevu. Vlasnik ovog i još pet dodatnih sefova sa značajnim inventarom bio je Aleksandar Poljanić, strastveni kolekcionar, kojem je zbog saradnje s okupatorom 1945. konfiskovana cjelokupna imovina, on sam osuđen i odveden na prisilni rad, da bi po isteku kazne početkom 1948. umro u Trnavi kod Đakova.⁷ Nije poznato na koji način je Poljanić došao do povelje. Do 1961. bila je zaključana u sefu bivše Zemaljske banke. Kad je sef konačno otvoren, komisija za pregled sefa sačinila je 20. I 1962. izvještaj, u kojem je povelja evidentirana u desetom od ukupno 11 paketa, gdje je bila zavedena pod rednim brojem 12. Komisija je predložila da se povelja ustupi Zemaljskom muzeju. Iz Zemaljskog muzeja dostavili su 26. IV podatke Arhivu Bosne i Hercegovine, iz kojih se vidi da je povelja kralja Tomaša smještena zajedno s poveljom kralja Tvrtka.⁸ Zemaljskom muzeju ustupljena je dana 31. III 1962,⁹ gdje je zavedena kao Poljanićeva zaostavština pod inventarnim brojem 1246.

Poznato je, dakle, na koji način su se Tvrtkova i Tomaševa povelja našle u Zemaljskom muzeju u Sarajevu. Ostao je još nerazjašnjen put Dabišine povelje do Bosne i Hercegovine. U više navrata iznosila se konstatacija u literaturi, čak i onoj no-

⁵ Objavljena u: Петар Кајер, Вид Вулетић-Вукасовић, *Листина Стефана Томаша од 19. фебруара год. 1450.*, Гласник Земаљског музеја XVII, Сарајево, 1905, 253-256.

⁶ Informacija o primopredaji dobivena je od osoblja Zemaljskog muzeja, gospođe Lidije Fekeža. Nedostaje zvanični akt.

⁷ O životu kolekcionara Poljanića i pronalasku Tomaševe povelje u njegovoj konfiskovanoj imovini u: Andrej Rodinis, *Aleksandar Poljanić*, Hrvatska misao, Matica hrvatska Sarajevo, časopis za umjetnost i znanost, god. XV, br. 3-4/11 (57), nova serija sv. 42, Sarajevo, 2011, 9-12, 27-29, 40-95.

⁸ *Isto*, 104-114, 128.

⁹ Zemaljski muzej (dalje: ZM), akt br. 01-195-5/62 (15. III 1962).

vijeg datuma, kako se povelja čuva u bečkom Haus-Hof und Staatsarchivu. Ona se zaista nalazila duži vremenski period u navedenoj instituciji. Međutim, danas se ova vrijedna povelja čuva u Sarajevu. Na koji način se Dabišina povelja našla na novoj adresi?

Nakon završetka Prvog svjetskog rata i potpisivanja St. Germainskog mirovnog sporazuma 1919. godine, Kraljevina SHS i Austrija potpisale su poseban sporazum o izvršenju članova mirovnog ugovora koji se odnose na arhive. Prema tom arhivskom sporazumu ili konvenciji potpisanoj 26. VI 1923, Austrija je preuzela na sebe obavezu da izvrši restituciju arhivske građe odnesene u Beč tokom Prvog svjetskog rata. Potpisani arhivski sporazum postao je time pravni osnov za restituciju građe. O tom pitanju vođeni su pregovori između dva svjetska rata, ali je Austrija izbjegla obaveze postavljajući maksimalističke zahtjeve jugoslavenskoj delegaciji. Nakon završetka Drugog svjetskog rata Austrija je ponovo bila prisiljena na restituciju arhivske građe prilikom sklapanja novog mirovnog ugovora. Na osnovu potpisanog protokola iz 1958. godine, Austrija se još jednom obavezala na ispunjavanje odredbi sporazuma iz 1923. godine, tako da su ponovo vođeni novi pregovori 1961. godine. Pregovori su prekinuti, da bi se nastavili u nešto povoljnijim uslovima tek jula 1975. godine.¹⁰

Među zahtjevima koje je jugoslavenska delegacija postavila Austriji, a odnose se na građu Bosne i Hercegovine, nalazile su se na prvom mjestu dvije srednjovjekovne povelje iz XIV stoljeća.¹¹ Radi se o dvije povelje kralja Dabiše iz 1392. i 1395. godine, što se vidi iz Informacije o zahtjevu Austrije za predaju značajnih arhivskih fondova iz SR Bosne i Hercegovine.¹² U spomenutom dokumentu iz oktobra 1975. navodi se da je predaja dvije povelje već bila dogovorena stvar, te da je jugoslavenska delegacija očekivala u skorije vrijeme primopredaju istih. Također se tom prilikom konstatuje da je već u martu formirana Mješovita arhivska komisija, te da su na prvom zasjedanju u julu iste godine utvrđeni način, mjesto i vrijeme za razmatranje zahtjeva.

Posebno interesantno čini se pitanje po kojoj osnovi je jugoslavenska delegacija u pregovorima potraživala restituciju Dabišine povelje kćeri Stani, s obzirom da je ista mnogo ranije dospjela u Beč, još prije 1815. godine. Povelja nije, dakle, odnese-

¹⁰ Podatke o pregovorima navodi direktor Arhiva BiH Božo Madžar, u Informaciji o toku pregovora o restituciji arhivske građe. Arhiv Bosne i Hercegovine (dalje: ABH), Dokumentacija Arhiva BiH o restituciji arhivske građe između Austrije i Jugoslavije, bb. (10. VI 1976), 1-2. Informacija sličnog sadržaja ponavlja se u više navrata.

¹¹ Isto, 2.

¹² ABH, Informacija o zahtjevu Austrije za predaju značajnih arhivskih fondova iz SR Bosne i Hercegovine i pregovorima za predaju jugoslovenskih kulturnih dobara koja se nalaze u Austriji, bb. (10. X 1975), 6.

na s ostalom vrijednom građom u Beč tokom dva svjetska rata, nego se u tamošnjem arhivu čuvala odranije. Jugoslavenska delegacija potraživala je povelju na osnovu člana osam Aneksa arhivskog sporazuma iz 1923. godine, koji propisuje da se arhivalije iz Aneksa trebaju predati bez obzira na razliku u mišljenjima, tj. da li su jugoslavenske provenijencije ili su na neki drugi način dospjele u Austriju, uz obrazloženje zadovoljenja kulturnih potreba jugoslavenskih naroda.¹³ Na Aneksu se zasnivao veći dio jugoslavenskih zahtjeva, o čemu se raspravljalo na zasjedanju Mješovite komisije.

Zasjedanje prve grupe eksperata za sprovođenje Arhivskog sporazuma iz 1923. trajalo je nekoliko dana u Beču, od 4. do 9. X 1976. godine, gdje su razmatrana neriješena pitanja. Povodom zahtjeva za predaju arhivske građe koje je postavila SR Bosna i Hercegovina riješeno je tom prilikom da se predaju dvije bosanske povelje iz XIV stoljeća. Iz izvještaja koji tim povodom podnosi Božo Madžar, direktor Arhiva Bosne i Hercegovine, vidi se da su dvije povelje bile spremne za predaju. Primopredaja je trebala uslijediti 11. X, samo dva dana nakon završetka zasjedanja. Preuzimanje je trebao izvršiti slovenski ekspert Božo Otorepec u Upravnom arhivu u Beču.¹⁴ Austrijska strana je sa svoje strane prihvatila da primopredaja počne tog dana. Ako je slovenski ekspert Otorepec zaista preuzeo diplomatski materijal 11. X, onda je isti već bio na putu za Sarajevo u trenutku kada direktor Madžar piše svoj izvještaj. Iz akta Saveznog sekretarijata za inostrane poslove vidi se da je do 25. X izvršena prva predaja arhivskog materijala, te da se slijedeća predaja očekuje tek u decembru ili januaru naredne godine.¹⁵ Do ovog datuma je jugoslavenska delegacija zaprimila povelje.

Na slijedećem zasjedanju Mješovite jugoslovensko-austrijske komisije za sprovođenje arhivskog sporazuma iz 1923. godine, održanom u Beogradu mjesec dana kasnije, u periodu od 8. do 16. XI 1976, uglavnom su okončane rasprave, te su donesene odluke o više različitih pitanja. Tom prilikom konstatovano je da su dvije bosanske povelje kralja Dabiše iz 1392. i 1395. godine već predate i nalaze se u Arhivu Bosne i Hercegovine,¹⁶ što znači da je restitucija izvršena u periodu između 11. X i 8. XI 1976. godine. I pored uloženog napora, nismo uspjeli pronaći službeni akt

¹³ Isto, 5.

¹⁴ ABH, Izvještaj sa zasjedanja I grupe eksperata za sprovođenje Arhivskog sporazuma od 1923. god. sa Austrijom, bb. (16. X 1976), 1.

¹⁵ ABH, Savezni sekretarijat za inostrane poslove, Služba za međunarodno-pravne poslove, akt br. 456876, (25. X 1976), 1-3.

¹⁶ ABH, Informacija o zasjedanju Mješovite Jugoslovensko-austrijske komisije za sprovođenje arhivskog sporazuma iz 1923. godine, održanom u Beogradu od 8-16. novembra 1976. godine, bb. (18. XI 1976), 1.

na osnovu kojeg bismo mogli odrediti tačan datum kada je Arhiv Bosne i Hercegovine zaprimio povelje. Neobično je da nedostaje arhivski materijal o tom pitanju, a još više čudi tišina u medijima tog vremena, s obzirom na veliku medijsku pažnju posvećenu “senzacionalnom” otkriću Tomaševe povelje 15 godina ranije.

Tu nije kraj priče o ovom vrijednom diplomatskom materijalu. Poseban problem predstavlja što je u čitavom nizu dokumenata koji tretiraju restituciju građe iz sedamdesetih godina XX stoljeća uvijek bilo riječi o dvije Dabišine povelje. Osim kraljeve darovnice kćeri Stani, spominje se već u prvoj knjizi zahtjeva Jugoslavije za povratom arhivske građe još jedna povelja kralja Dabiše od 7. XI 1392, čak se navode četiri prijepisa ove povelje.¹⁷ Njen destinatar bio je Vukmir Vladislavić. Da li su postojala četiri prijepisa, ne znamo, ali se nikad ne navodi zahtjev za predajom tolikog broja prijepisa. Nakon brojnih iscrpljujućih pregovora delegacija dviju zemalja koji su trajali decenijama, te izvršene restitucije ovih značajnih dokumenata, tj. nakon konstatacije da su obje Dabišine povelje zaprimljene u Arhivu Bosne i Hercegovine u Sarajevu, jednoj od ove dvije povelje, onoj iz 1392. godine, gubi se svaki trag! Ostaje samo da se nadamo da su Austrijanci izvršili povrat prijepisa, a ne originalnog dokumenta.

Prilikom nabiranja Dabišinih povelja na spisku potraživanja navodi se da su se u Haus-Hof und Staatsarchivu iste nalazile u zbirci sačinjenoj od ukupno 16 povelja, sa skraćenicama D. rep., što najvjerojatnije označava repertorij.¹⁸ Jugoslavenske delegacije pregledale su razne repertorije u tom arhivu, tragajući za građom koja im se mogla učiniti interesantnom.

Dabišina darovnica kćeri Stani čuvala se u Arhivu Bosne i Hercegovine do početka 2011. godine, kada je privremeno ustupljena na izložbu Zemaljskom muzeju,¹⁹ gdje se čuva u sef-sobi, na istom mjestu gdje se nalaze i druge dvije originalne sred-

¹⁷ ABH, Prva knjiga. Zahtjevi za vraćanje arh. građe iz Austrije na osnovu sporazuma iz 1923. g., V 442/I, Spisak potraživanja o predaji kulturnih dobara na osnovu sporazuma od 26. VI 1923, (bez datacije), 126.

Knjiga je završena prije 1960. godine. Mješovita austrijsko-jugoslavenska komisija formirana je 1958, nakon čega je ista zaključila da se poštuje reciprocitet prilikom pristupa stručnjaka u arhive, kao i da se izrade liste potraživanja, što je bila osnova za predaju građe. Zahvaljujući istraživanjima jugoslavenskih stručnjaka, sačinjene su ove liste zahtjeva Austriji, a mi se s poveljom prvi put susrećemo u dokumentaciji 1960. godine, kada su povelje evidentirane u Aneksu I/1 sporazuma iz 1923. godine.

¹⁸ Isto, 126. Repertorij je mogao biti katalog, inventar i sl. u Haus-Hof und Staatsarchivu, u kojem su bile evidentirane povelje. Uvidom u repertorij jugoslavenski eksperti su ih uočili i stavili na svoju listu potraživanja.

¹⁹ ZM, akt br. 120-55/11 (25. I 2011).

njovjekovne povelje. Bez obzira što se povelja nalazi na novoj destinaciji, i dalje je u vlasništvu Arhiva Bosne i Hercegovine. To je razlog zbog kojeg u Zemaljskom muzeju nije dobila inventarni broj kao druge povelje ■

* * *

REPUBLIČKI SEKRETARIJAT ZA
ODNOSE SA INOSTRANSTVOM

INFORMACIJA²⁰

o zahtjevu Austrije za predaju značajnih arhivskih fondova
iz SR Bosne i Hercegovine i pregovorima za predaju jugoslo-
venskih kulturnih dobara koja se nalaze u Austriji

Na sastanku u Republičkom sekretarijatu za odnose sa inostranstvom održanom 9. oktobra ove godine na kome su prisustvovali: Milenko Ostojić, član Izvršnog vijeća – republički sekretar za odnose sa inostranstvom, Hamdija Delić, pomoćnik republičkog sekretara, Refik Hukić, član izvršnog vijeća, Zvonko Petrović, član izvršnog vijeća – republički sekretar za obrazovanje i nauku, Božo Ma[d]žar, direktor Arhiva Bosne i Hercegovine, Čelić prof. ing. Džemal, direktor zavoda za zaštitu spomenika kulture Bosne i Hercegovine, razmatrano je:

1. Austrijski zahtjev za predaju arhive Zajedničkog ministarstva finansija – Odjeljenja za BiH i arhive konzulata koja se nalazi u Sarajevu;

2. Rezultati pregovora u prvoj i četvrtoj grupi za razmatranje jugoslovenskih zahtjeva za povraćaj kulturnih dobara iz Austrije.

– Nakon upornih nastojanja SFRJ da Austrija preda jugoslovenska kulturna dobra, vlada Austrije je prihvatila da se razmotre jugoslovenski zahtjevi. Razmjenom nota između SSIP-a i Ministarstva inostranih poslova Austrije obrazovana je Mješovita arhivska komisija /mart 1975. g./ koja je na prvom zasjedanju u julu mjesecu 1975. godine utvrdila način, mjesto i vrijeme za razmatranje zahtjeva.

²⁰ ABH, Dokumentacija o restituciji arhivske građe između SFRJ i Austrije. Nema fonda, dokumentacija je sređena, ali nije klasificirana.

Na prvoj sjednici Mješovite komisije obrazovano je pet jugoslovensko-austrijskih grupa sastavljenih od eksperata koje treba da razmotre opravdanost zahtjeva SFRJ i Austrije o povraćaju arhiva. Prve četiri grupe eksperata treba da razmotre jugoslovenske zahtjeve, a peta mješovita grupa eksperata treba da razmatra austrijske zahtjeve za povraćaj arhiva koji se navodno nalaze u SFRJ, a pripadaju Austriji.

Na osnovu dogovora predstavnika republika i pokrajina u prvu i petu grupu imenovan je drug Božo Ma[d]žar a u IV grupu drug Čelić Džemal.

Prema informaciji Saveznog sekretarijata za inostrane poslove od 12. do 14. novembra treba da se obave razgovori pete grupe koja će razmatrati austrijske zahtjeve. Pod brojem 19. i 20. austrijskih zahtjeva navedena su i dva arhivska fonda koja se nalaze u Arhivu Bosne i Hercegovine. Prvi fond sadrži arhiv Zajedničkog ministarstva finansija – Odjeljenje za Bosnu i Hercegovinu koji je nastao u Beču od 1878. do 1918. godine, a prenesen je legalno kao svojina BiH u Jugoslaviju 1918. godine. Međutim, 1941. godine ovaj fond je nasilnim putem od fašista opljačkan i odvučen u Beč. Neposredno po završetku rata /1947. godine/ ovaj fond je konačno povraćen u Sarajevo.

Iz tzv. bosanskog odjeljenja, koje se nalazilo u sastavu Zajedničkog ministarstva finansija, faktički je upravljalo okupiranom Bosnom i Hercegovinom i preko njega su donošene sve važnije odluke. Na taj način stvorena je za 40 godina veoma značajna arhivska gradnja koja predstavlja dragocijen izvor za sve oblasti istorije Bosne i Hercegovine. [podvučeno u originalu, op. A. Z.]

Drugi, takodje važan fond, koji se nalazi u spisku austrijskih zahtjeva je fond Generalnog austro-ugarskog konzulata u Sarajevu 1850.-1878. godine. Oba navedena arhivska fonda imaju preko 4.000 arhivskih kutija, a po svojoj vrijednosti i značaju za našu istoriju predstavljaju najvažniji dio arhivskog fonda Bosne i Hercegovine.

Iako se Austrija u svom zahtjevu poziva na međunarodne principe iz kojih proističe njeno pravo na navedena dva fonda, mi takodje imamo pravnu osnovu za posjedovanje ove arhive. Naime, fond Zajedničkog ministarstva finansija je legalno dobijen 1919. godine, a u arhivskom sporazumu iz 1923. godine u zaključnom protokolu pod t. 2/v Austrija traži dopuštenje slobodnog pristupa za korištenje ovog fonda, čime se implicitno priznaje Jugoslaviji i pravo vlasništva nad ovim fondom.

Takodje i za Generalni konzulat mi možemo dokazati naše pravo posjedovanje[a], jer je dvije godine nakon okupacije Bosne i Hercegovine arhiva svih konzularnih predstavništava na teritoriji Bosne i Hercego-

vine uključena u sastav registrature Zemaljske vlade za BiH, koju mi sa punim pravom posjedujemo.

Polazeći od značaja arhivskog fonda Bosne i Hercegovine i neopravdanog austrijskog zahtjeva na sastanku je dogovoreno da se:

- ovom pitanju informiše Predsjedništvo i Izvršno vijeće SRBiH radi zauzimanja stavova i verifikacije sljedećih zaključaka:

1. Da se na osnovu pravne dokumentacije zasnovane na međunarodnim pravnim aktima energično odbije neopravdan austrijski zahtjev za predaju fondova zajedničkog ministarstva finansija i konzulata koji pripadaju SRBiH odnosno SFRJ i nalaze se u Arhivu BiH;

2. Da se zauzeti stav SRBiH o ovom pitanju prenese Saveznom sekretarijatu za inostrane poslove i zahtjeva da se u toku razgovora sa Austrijancima u V grupi ne može ni pod kakvim uslovima odlučiti o eventualnom povraćaju ova dva značajna fonda.

Konačan oblik pravne argumentacije o ovom pitanju treba da sačine Republički sekretarijat za odnose sa inostranstvom i Arhiv Bosne i Hercegovine u Sarajevu u saradnji sa katedrom za međunarodno pravo Pravnog fakulteta u Sarajevu.

- O drugom pitanju vezanim za predaju jugoslovenskih dobara iz Austrije, na osnovu informacije predstavnika iz SR Bosne i Hercegovine delegiranih u prvoj i četvrtoj grupi eksperata, konstatovano je na ovom sastanku:

/za rad prve grupe /9.[,] 10. i 11.9.1975. godine u Beču o predaji arhivalija/

- da je poslije prekida od 14 godina Austrija prihvatila da na osnovu Sporazuma iz 1923. godine prihvati obnavljanje razgovora o ispunjenju odredaba ovog Sporazuma kojim se reguliše pitanja arhivalija;

- da je na ovom sastanku došlo do oprečnog tumačenja pravnog naslova i time osporavanje naših prava što se može vidjeti iz sljedeća dva primjera:

- Aneks Arhivskog sporazuma iz 1923. godine predstavlja popis arhivalija koje je Austrija dužna predati Jugoslaviji. Član 8. Sporazuma izričito propisuje da se arhivalije iz Aneksa imaju predati bez obzira na razliku u mišljenjima /tj. bez obzira da li su jugoslovenska provenijencija i na koji su način dospjele u Austriju/, obrazlažući to kulturnim potrebama jugoslovenskih naroda. Mi smo bili iznenadjeni kada je austrijska strana i ovdje osporila najveći dio naših zahtjeva, tražeći da se primjeni princip pre[o]venijencije. Pošto se na Aneksu zasnivao veći dio jugoslo-

venskih zahtjeva, zaključeno je da se o ovom kao i dobrom dijelu ostalih naših zahtjeva, raspravlja na zasjedanju Mješovite komisije;

- Za većinu srednjovjekovnih povelja takodje je osporen naš zahtjev i to tumačenjem da su te povelje inventarizacijom u Državnom arhivu u Beču promijenile svoju provenijenciju, što je po mišljenju naših eksperata apsurdno, jer bi tako arhivi mogli da mijenjaju provenijenciju svakog arhivskog fonda.

Zahtjevi Bosne i Hercegovine odnosili su se na sljedeće:

1. Dvije srednjovjekovne povelje iz 14. vijeka

2. Pet kutija arhivskih dokumenata iz 16. i 19. vijeka koji se nalaze u zbirci Hungarica,

3. Prepisi spisa koji se odnose na proces protiv Gavrila Principa i drugova, koji su 1916. godine poslani iz Sarajeva u Beč.

Ostali naši zahtjevi odnose se na: projekte željezničkih pruga, arhiva generala Poćoreka nastala vršenjem njegove funkcije komandirajućeg generala, nešto dokumenata koji se odnose na Vojnu krajinu isl. Ovi naši zahtjevi uključeni su u šire zahtjeve koje su branili eksperti drugih republika pod istim pravnim naslovom.

Za sada je sigurno jedino da će nam se predati dvije srednjovjekovne povelje, pisane u kancelariji kralja Dabiše 1392. i 1395. godine. Za zahtjev naveden pod brojem 2. austrijska strana je osporila našu provenijenciju /kao i za većinu drugih zahtjeva zasnovanih na Aneksu/, pa će o tome odlučiti Mješovita komisija. Za zahtjev pod brojem 3. austrijska strana je izjavila da su traženi materijali predati porodici ubijenog Ferdinanda i tamo nestali. Mi smo tražili da se konstatuje naše pravo na te arhivalije, i ukoliko se pronadju, treba da nam se predaju. Za ostale naše zahtjeve, koji predstavljaju fragmente vrijedne arhivske gradje, takodje je osnovan pravni naslov, pa će o tome takodje raspravljati Mješovita komisija.

/Za rad IV grupe 17. [i] 18.9.1975. godine u Beču/

- da je u toku razmatranja u ovoj grupi naših zahtjeva za predaju muzejskih vrijednosti od austrijske strane insistirano da na svaki predmet pojedinačno dokažemo pravni osnov; dokumentacija da je predmet stvarno "otet" a ne kupljen i podaci o sadašnjem mjestu čuvanja. Medjutim, ovako zahtijevanu dokumentaciju naših zasluga nemoguće je pribaviti bilo zbog proteklog vremena, ili uslova /rat/ pod kojim se odvijalo pljačkanje jugoslovenskih dobara. Zbog toga je, na sve naše zahtjeve stavljen prigovor i ocjena da "nisu dovoljno dokumentovani".

Indikativno je objašnjenje koje su Austrijanci formulisali za oteta crkvena zvona i za zbirku oružja odnesenu iz Muzeja u Beogradu. Za cr-

kvena zvona, tvrde da su u toku rata razbijena i upotrebljena za ratne svrhe, a za zbirku ori[u]žja da je od strane okupacionih sovjetskih trupa sredinom 1945. godine odneseno iz Beča.

Zahtjevi Bosne i Hercegovine se nalaze u takozvanom katalogu "patriotskih zbirki ratnih materijala" a odnose se na posudje iz bosansko-hercegovačkih kuća za koje Austrijanci tvrde da su za vrijeme rata "dobrovoljno dati od stanovništva kao prilozi" za ratne potrebe. Jedino je utvrđeno od svih bosansko-hercegovačkih predmeta da su svijećnjak /turski iz XV ili XVI vijeka/ nalazi u Muzeju za primjenjenu umjetnost u Beču.

Bez obzira na krute i neprihvatljive zahtjeve Austrijanaca o dokumentaciji naših zahtjeva, na ovom sastanku je dogovoreno:

- da se uporno insistira na našim pravima za povraćaj opljačkanih kulturnih dobara koja proističu iz Sporazuma od 1923. godine.

- da treba učiniti dalje napore za dopunu naše pravne dokumentacije o pojedinim predmetima i to preko naših stručnjaka i institucija u Bosni i Hercegovini i SFRJ i istovremeno na istraživanju podataka o identifikaciji i mjestu čuvanja naših dobara u Beču;

- da se sa pitanjima povraćaja arhivske gradje i kulturnih dobara iz Ausd[t]rije upoznaju odgovarajuće institucije u SRBiH.

Sarajevo, 10. oktobra 1975. godine

* * *

IZVJEŠTAJ²¹

sa zasjedanja I grupe eksperata za sprovođenje
Arhivskog sporazuma od 1923. god. sa Austrijom

Zasjedanje grupe trajalo je od 4-9 oktobra 1976. godine u Beču. Razmatrana su ona pitanja koja su ostala neriješena u maju ove godine kao i izvještaji mješovitih podgrupa formiranih za ispitivanje pojedinih pitanja. (Vidi zapisnik sa majskog zasjedanja.)

U pogledu zahtjeva za predaju arhivske gradje koje je SR Bosna i Hercegovina u okviru zajedničkog jugoslovenskog zahtjeva postavila, rješeno je sljedeće:

²¹ Isto.

1. Dvije bosanske povelje iz 14. vijeka već su spremne za predaju. Preuzimanje će izvršiti Božo Otorepec, ekspert iz Slovenije 11. oktobra 1976. godine u Upravnom arhivu u Beču.

2. Zahtjev za predaju fascikla arhivske gradje pod nazivom "Ungarische acten" fase. 356 "Bosnien und die Herzegovina 1593-1606" također je riješen, nakon što je mješovita grupa eksperata, u kojoj su sa naše strane učestvovali Božo Madžar i dr. Slavko Gavrilović, ekspertizom utvrdila koji su dokumenti jugoslovenske a koji austrijske provenijencije, imajući pri tom u vidu usaglašeno tumačenje Aneksa Ugovora od 1923. god.

Iz kopije priloženog protokola pomenute grupe navedene su folije svakog dokumenta koji pripada Jugoslaviji, odnosno ostaje Austriji.

Moja je ocjena da smo sa ovakvim rješenjem postigli maksimalno što se moglo postići. Dobili smo oko 120 stranica vrijednih dokumenata iz 16. i poč. 17. vijeka, nastalih na našoj teritoriji i pretežno od naših ljudi.

3. Drugi dio ovoga našeg zahtjeva odnosio se na 4 kutije gradje pod nazivom "Bosnien 1848-1878" nije prihvaćen. Mi smo iz ove zbirke tražili samo nekoliko dokumenata, ali je austrijska strana i to odbila i osporila naš pravni osnov. Naime pokušali smo taj zahtjev zasnovati na Aneksu I/11, (Akte vojne granice) ali je austrijska strana to odbila, navodeći da ovaj fond nije predmet Aneksa.

Činjenica je, zaista da se ovaj fond ne nabraja u Aneksu, ali smo pokušali da nam se izdvoje dokumenti koji se odnose na Vojnu granicu za koju postoji pravni osnov u Aneksu. O ovom pitanju raspravljajući se i na Mješovitoj komisiji, ali vjerujem da će austrijska strana ostati pri svom stavu.

4. Zahtjev (tačka 38 zapisnika, str. 253 zajedničkog zahtjeva) koji se odnosi na arhivu u vezi sa gradnjom bosanskih pruga (1888-1895) prihvaćen je u potpunosti i predaja te arhive Jugoslaviji biće predložena Mješovitoj komisiji. Do sada je istraženo 8 kutija, ali bi trebalo i dalje tražiti za ranije godine iz kojih nam je čl. 6 Ugovora pripadaju tzv. predakti, tj. akti koji imaju veze sa kasnijim predmetima (1888-1895). U tu svrhu naš ekspert trebao bi da radi najmanje 10 dana u Saobraćajnom arhivu u Beču, skupa sa njihovim ekspertom.

5. Ostali naši zahtjevi, prije svega prema Ratnom arhivu, sadržani su u sklopu globalnog zahtjeva. Medjutim, Ratni arhiv je na ovom zasjedanju zauzeo krut i nepopustljiv stav, tako da je od tog zahtjeva veoma malo prihvaćeno.

Mi u ratnom arhivu nismo do sada istraživali u ove svrhe, pa će biti neophodno da se i ovdje istražuje gradja koja bi nama pripala ili bi se eventualno kopirala.

6. Za zahtjev koji se odnosi na Savezni ured za spomenike (Bundesdenkmalamt) vršeno je istraživanje samo nad onim dijelom gradje koja je sredjena, a dalja istraživanja će se nastaviti naredne godine. Pošto se ovaj ured bavio i pitanjima spomenika kulture u Bosni i Hercegovini, bilo bi takodje veoma korisno da se i tu uputi jedan naš ekspert radi istraživanja.

7. Početkom novembra 1976. (8-17) održaće se sastanci pete grupe i Mješovite komisije u Beogradu, gdje će se raspravljati i o zahtjevu Austrije za tzv. bosanskom arhivom. Na prošlom zasjedanju u Beču, odlučeno je u vezi sa tim zahtjevom da se uputi jedan austrijski ekspert da pregleda fond Austro-ugarskog generalnog konzulata (1850-1879), a za fond Zajedničkog ministarstva finansija -Odjeljenje za Bosnu i Hercegovinu rješeno je da austrijska strana konsultuje svoju vladu prije narednog zasjedanja Mješovite komisije.

Sarajevo, 16. X 1976. godine

Podnosilac izvještaja,
(Božo Madžar)
[potpis, op. A.Z.]

* * *

INFORMACIJA²²

o zasjedanju Mješovite jugoslovensko-austrijske komisije
za sprovođenje arhivskog sporazuma iz 1923. godine, održanom u Beogradu od 8-16. novembra 1976. godine.

Treće zasjedanje Mješovite komisije imalo je za cilj da raspravi i odluči o predlozima mješovitih grupa eksperata (I-IV) u vezi sa jugoslovenskim zahtjevima za predaju arhivske gradje na osnovu Arhivskog sporazuma iz 1923. godine, kao i o zahtjevima Austrije za predaju arhivske gradje, o čemu je prethodno raspravljano u okviru Pete grupe eksperata.

²² Isto.

U ovoj informaciji biće govora samo o onom što je od interesa za Bosnu i Hercegovinu.

I

Naši zahtjevi Austriji za predaju arhivske gradje na osnovu Arhivskog sporazuma iz 1923.

Na ovom trećem zasjedanju Mješovite komisije uglavnom su okončane rasprave i donesene odluke u pogledu naših zahtjeva i to:

1. Dvije bosanske povelje kralja Dabiše iz 1392. i 1395. već su predate i nalaze se u Arhivu Bosne i Hercegovine.

2. Iz zbirke Bosna i Hercegovina, prema predlogu mješovite potkomisije eksperata, predaće se nama oko 130 stranica originala arhivske gradje iz perioda 1593-1606. godine. Prilikom ove predaje treba da prisustvuje i naš predstavnik, odnosno ekspert koji je skupa sa austrijskim ekspertima vršio ekspertizu.

3. Za predaju je takodje predvidjeno i oko 15 kutija arhivske gradje koja se odnosi na gradju bosansko-hercegovačkih željeznica, ali o tome treba da odluči austrijska vlada.

Ovaj zahtjev smo postavili na osnovu člana 6. Arhivskog sporazuma koji nam dozvoljava da [da prekriženo olovkom, op. A.Z.] predaju svih arhivskih cjelina koje se odnose na naše krajeve, a nalaze se u bivšim austrijskim ministarstvima. Kako sam naveo u prošloj informaciji o zasjedanju I grupe eksperata, ovaj naš zahtjev mogao bi se znatno proširiti ako bi se izvršila nova istraživanja.

4. Naš zahtjev za predaju izvjesnog broja dokumenata iz zbirke "Bosna" odbijen je na zasjedanju I grupe, a ovoga puta na Mješovitoj komisiji odlučeno je da se formira zajednička potkomisija da ispita koji bi dokumenti iz ove zbirke pripali nama. U tu svrhu trebaće omogućiti odlazak našem predstavniku kada dobije saglasnost iz Državnog arhiva u Beču.

O našim ostalim zahtjevima rješeno je ranije.

II

Austrijski zahtjevi

Glavne tačke austrijskih zahtjeva odnose se na arhivsku gradju koja se čuva u Arhivu Bosne i Hercegovine, a potiče iz perioda od 1850-1918. To su:

1. Odjeljenje za Bosnu i Hercegovinu – Zajedničkog ministarstva finansija u Beču (1878-1918), oko 3000 kutija. Kao što je poznato, ovaj fond je dobijen poslije I svjetskog rata i nalazio se u Beogradu do 1941.

kada je vraćen u Beč, da bi 1947. godine bio povraćen Jugoslaviji, odnosno Bosni i Hercegovini.

Zahtjev Austrije se temelji na arhivskom principu provenijencije (mjestu postanka) dopunjen sa tvrdnjom da je ovaj fond silom odnešen u Jugoslaviju 1925. godine.

Mi smo izradili elaborat u kome smo dokazali da nama pravo vlasništva nad ovim fondom pripada na osnovu Arhivskog sporazuma iz 1923. i dokumentovali da je fond ipak legalno preuzet i prebačen u Jugoslaviju poslije I svjetskog rata.

Na prošlom zasjedanju austrijska vlada je tražila da još razmisli o svom zahtjevu, ali ni na ovom zasjedanju nije odustala. – Naprotiv u okviru Pete grupe ovaj zahtjev je zaoštren. Pripremili su dokumentaciju o navodnom nasilnom prenošenju ovoga fonda u Jugoslaviju. – Na Mješovitoj komisiji opet nije donesena konačna odluka. Austrijska strana insistirala je da se Austriji prizna pravo provenijencije nad ovim fondom, a priznaje da je princip pertinencije na našoj strani tj. da se gradja po sadržaju odnosi na Bosnu i Hercegovinu pa da na osnovu toga principa tražimo da nam se ta gradja ostavi.

U konsultaciji sa našim predsjedavajućim odbili smo ovaj predlog, jer bi ispalo da priznajemo Austriji vlasništvo nad ovim fondom i da nam ga poklanja, s obzirom da se odnosi na Bosnu i Hercegovinu. – Zato mi ostajemo na našim principima, ne mjenjajući pravni osnov, jer potrebno je, pored toga što ćemo zadržati ovaj fond u svom vlasništvu, da se konačno razbije fama o navodnom nasilnom prenošenju ovoga fonda i da se konačno utvrdi da smo mi njegov zakoniti imalac, kako u budućnosti ne bi dolazilo do sličnih pokušaja da nam se to oduzme.

Ostalo je konačno da Austrija uputi svoje eksperte u Sarajevo da pregledaju ovaj fond.

2. Generalni konzulat u Sarajevu 1850-1880.

I ovaj austrijski zahtjev temeljen je isto na principu provenijencije. Oni ne priznaju naše dokumentovane tvrdnje da je ovaj fond prenesen u vlasništvo Zemaljske vlade za BiH 1880. godine, jer, navodno, ni mi njima, kada je bilo govora o slovenačkim zahtjevima, nismo priznali tzv. sekundarnu provenijenciju.

Na Mješovitoj komisiji zahtjev je nešto ublažen i odlučeno je da se pošalju njihovi eksperti u Sarajevo da pregledaju ovu gradju i da utvrde da li u toj gradji ima dokumenata koji se odnose na austrijske državljane, pa da bi onda svoj zahtjev sveli samo na predaju tih dokumenata.

Na pitanje našeg predsjedavajućeg da li se slažem sa takvim predlogom odgovorio sam da se slažem da njihovi eksperti pregledaju fond, a

da se o eventualnoj predaji dokumenata koji se odnose na njihove državljane kasnije odlučuje. –

Ovim pregledom utvrdiće se koliko ima takvih dokumenata, pa predlažem da se najprije kod nas u Bosni i Hercegovini zauzme stav prije zasjedanja Mješovite komisije.

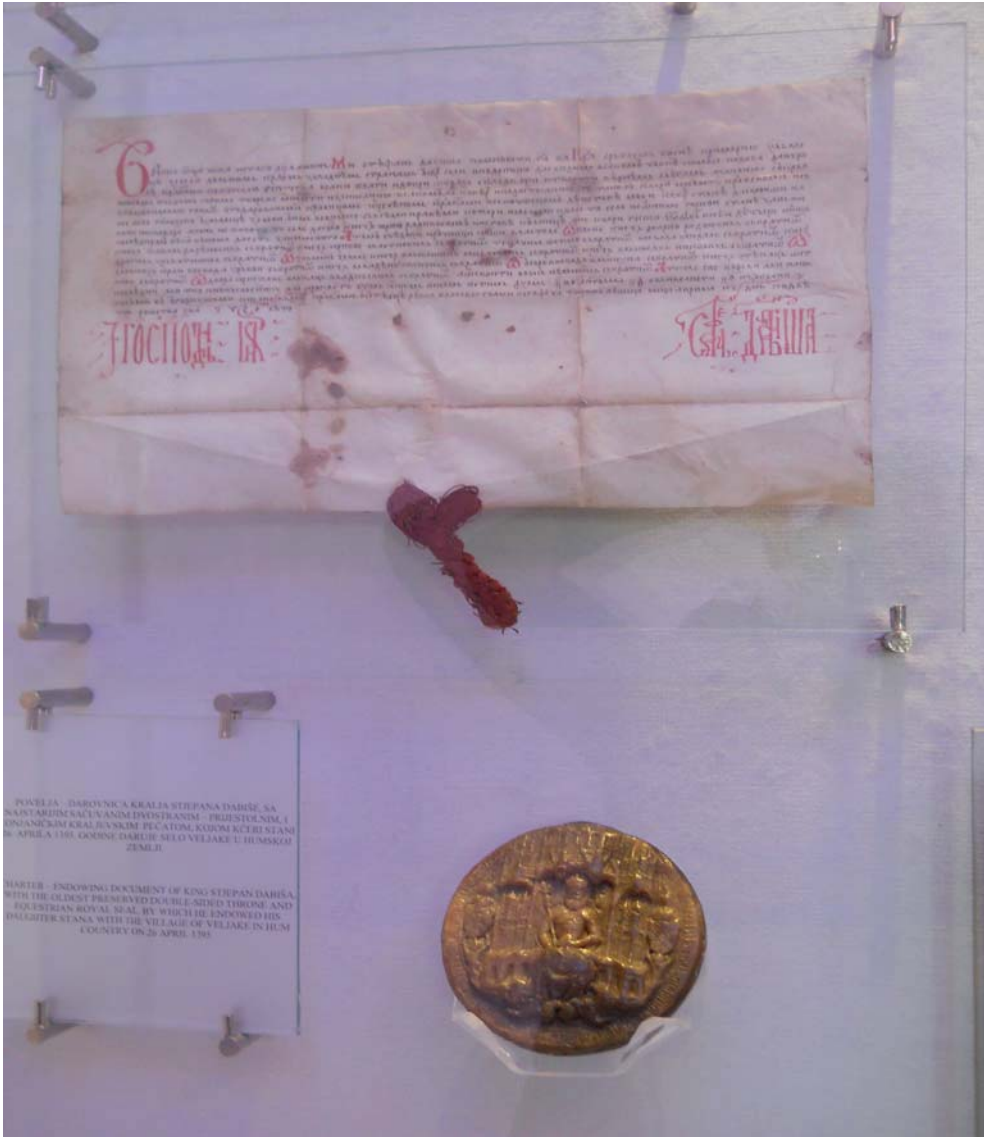
Zahtjev da se preda arhivska gradja nastala radom šefa Zemaljske vlade u svojstvu komandujućeg generala takodje je odbijen, jer se takva gradja ne nalazi kod nas. Ako bi se i pronašla mi bi osporili njihov pravni osnov, jer je to bio sastavni dio funkcije šefa Zemaljske vlade, a jedinice kojima je on komandovao (dvije divizije) bile su stacionirane, a ne operativne i to sve do 1914. godine.

Ponovno zasjedanje grupe eksperata održaće se u proljeće 1977. godine, a zasjedanje Mješovite komisije vjerovatno u oktobru 1977. godine.

Do tada je potrebno da se obave svi zadaci postavljeni pred potkomisije i da se izvrši dalje istraživanje.

Sarajevo, 18. XI.1976. god.

BOŽO Madžar
[potpis, op. A.Z.]

Prilog:

Povelja kralja Dabiše kćeri Stani na izložbi u Zemaljskom muzeju u Sarajevu

TRACING THE PATH OF THE CHARTER
OF BOSNIAN KING DABIŠA TO HIS DAUGHTER STANA
FROM 26TH APRIL 1395

Summary

Dabiša's Charter made present for his daughter Stana and his son-in-law Juraj Radivojević was, under unknown circumstances, found in Haus-Hof und Staatsarchiv in Vienna in 1815. The Charter's first publication the same year makes it one of oldest published documents of the Bosnian medieval period. As frequently stated in literature, the Charter was kept for a long time in Vienna.

According to the 1923 Archive Agreement, the state of Austria assumed liability for the restitution of archival material taken to Vienna. This Agreement later became a legal basis for further negotiations. Signing the 1958 Protocol, Austria again assumed liability for complying with the regulations of the Agreement from 1923. Negotiations continued in 1975 when the Yugoslav delegation, according to Article eight of the Agreement Annex, claimed two of King Dabiša's Charters. The Article (Article 8 of the Annex) states that archival units be handed over regardless of the units being of Yugoslav provenance or brought to Austria in any other way.

The restitution of this valuable diplomatic material was carried out from October 11th to November 8th 1976, when it was stated that both Charters were received in the National Archive of Bosnia and Herzegovina. After that, Dabiša's 1392 Charter is untraceable. The King's gift to his daughter Stana was placed into the National Museum in 2011 where it is kept along with further two original medieval Bosnian Charters ■

(Translated by the author)